

Листушенко Руслан Вікторович,
аспірант науково-дослідної лабораторії з
проблем криміналістичного забезпечення та
судової експертології ННІ № 2 Національної
академії внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ НЕПОВНОЛІТНЬОГО

Помилки в кваліфікації таких злочинів можна подолати лише у випадку максимальної оптимізації законодавчого регулювання визначення та характеристики злочинів проти сексуальної свободи та недоторканості неповнолітнього.

Сучасне законодавство потребує певних змін, а саме щодо віку жертв зґвалтування. Що стосується статевого акту з людиною, яка не досягла статевої зрілості, то ситуація інша. Перш за все, таке спілкування є добровільним, тобто воно здійснюється без застосування фізичного насильства, загрози його застосування та використання безпорадного стану жертви. Звідси випливає, що оскільки жертва своїм розвитком та психічним станом розуміє природу та наслідки вчинених із нею дій та добровільно погоджується на це, ні сексуальна свобода, ні сексуальна недоторканість не ушкоджуються. Людина, яка не досягла статевої зрілості, цілком здатна адекватно розуміти важливість певних дій, бути носієм сексуальної свободи та здійснювати своє суб'єктивне право за власною ініціативою. Не випадково законодавча влада деяких країн як кваліфікуюча обставина статевого акту та інших актів сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцяти років, передбачає посилену кримінальну відповідальність за вчинення статевого акту з особою, яка не досягла чотирнадцятирічного віку. Враховуючи суто добровільний характер цих діянь, стає ще очевиднішим, що в сучасних умовах суб'єкти вже дванадцяти років добре розуміють природу вжитих проти них дій. Інша справа, що вона виходить за межі сфери приватних інтересів і зачіпає інтереси суспільства, яке не зацікавлене у збільшенні кількості ранніх сексуальних контактів [1].

Що стосується нормального фізичного, психічного та соціального розвитку неповнолітніх, якого часто називають або основним (статті 155, 156), або додатковим (статті 152, 153) об'єктом сексуальних злочинів, слід зазначити, що його захист не зазначається в заголовку жодного розділу КК України. Також слід зазначити, що не існує окремої частини Кримінального кодексу України, яка передбачає відповідні розділи про злочини проти неповнолітніх, на відміну, наприклад, від Кримінального кодексу Республіки Молдова чи Кримінального кодексу Республіки Вірменія, тобто цей захист нормального, психічного та соціального розвитку не є загальним ні загальним, ні родовим об'єктом кримінально правової охорони. Таким чином, законодавець прагне вирішити проблему, наприклад, тієї самої педофільії лише за допомогою

репресивних можливостей кримінального покарання. Слід зазначити, що статевий акт з особою, яка не досягла статевої зрілості та зловживання довірою неповнолітніх з точки зору об'єкта злочинного посягання, є злочинами проти моральності і їх слід розмістити у розділі XII Кримінального Кодексу України.

Сьогодні Національна поліція України пропонує створити відкритий реєстр педофілів. Нещодавно парламент зареєстрував законопроект про захист дітей від сексуальних злочинів. Спочатку він передбачав введення відкритого реєстру педофілів, але після низки коментарів його відкликали на доопрацювання. У липні 2019 року було подано проект заміни. Законопроект, зареєстрований у парламенті, крім створення єдиного реєстру педофілів, також розділяє осіб, засуджених за сексуальні злочини проти дітей, на дві групи: здорових та педофілів. Здорові люди відбудуватимуть покарання відповідно до вироку – до двадцяти років позбавлення волі. Міжнародний досвід показує, що такі реєстри не повинні відкриватися для широкої громадськості, – сказала речниця Уповноваженого з прав дитини та сім'ї Оксана Філіпішина. За її словами, тоді в сім'ях, де було вчинено насильство, вони починають ретельно приховувати це. У 1996 році США прийняли закон про Меган Канк. Він названий на честь семирічної дівчинки, яку зґвалтував та вбив педофіл, який раніше відбував покарання за домагання до неповнолітніх дівчат. Відповідно до цього закону, США створили відкриту електронну базу персональних даних осіб, які вчинили та засудили сексуальні злочини. Такі реєстри є різними в різних країнах. Вони відкриті для всіх або лише для відповідних відомств та відомств. Польща відкрила реєстр осіб, засуджених за злочини, пов'язані із сексуальним насильством щодо неповнолітніх. Він був створений наприкінці минулого року. Загалом було опубліковано імена, адреси та фотографії 800 педофілів, жертвами яких стали діти до 15 років [2].

Стаття 155 Кримінального кодексу України передбачає покарання за статевий акт з особою, яка не досягла шістнадцяти років. Сфера ст. 155 КК України суттєво звужується через нову редакцію ст. 152 Кримінального кодексу України, згідно з ч. 4 якої зґвалтування має включати діяння сексуального характеру щодо особи, яка не досягла чотирнадцяти років, незалежно від його добровільної згоди. За такого підходу існування ст. 155 Кримінального кодексу України взагалі втратило своє значення, оскільки статевий акт з особою, яка досягла статевої зрілості, тобто чотирнадцять років, не була визнана кримінально караною.

Ст. 154 відповідно до чинного Кримінального кодексу України, на відміну від попереднього Кримінального кодексу, як загроза фізичного насильства визнається незалежним методом вчинення зґвалтування. Інші види загроз, такі як загроза знищення або пошкодження майна жертви або її близьких родичів або розголошення компрометуючої інформації, не є зґвалтуванням. Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України з метою реалізації

положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 6 грудня 2017 року [3], ч. 1 ст. 154 Кримінального кодексу України сказано так: «Примушування особи без її добровільної згоди вчиняти вчинок сексуального характеру з іншою особою». У цьому випадку, відповідно до примітки до ст. 152 КК України згода вважається добровільною, якщо вона є результатом вільної волі особи з урахуванням супутніх обставин. Що стосується використання злочинцем матеріальної чи службової залежності потерпілого та загрози знищення, пошкодження чи вилучення майна потерпілого або його близьких родичів або загрози розголошення інформації, яка дискредитує його чи його близьких родичів, вони вважаються кваліфікуючими (частина 2 статті 154) або особливо кваліфікуючими (частина 3 статті 154) ознаками злочину. Питання про масштаби такого поняття, як «добровільна згода потерпілого», також залишається незрозумілим. Відповідно до чинної редакції ст. 152 КК України, перелік протиправних дій, що визначають факт зґвалтування, є вичерпним. Тому дії людини, яка отримала згоду протилежної статі на статевий акт іншим способом, наприклад, через нав'язливі пропозиції займатися сексом або шляхом обману або зловживання довірою (визнання кохання, свідомо помилкове обіцяння одружитися, платити за сексуальні послуги тощо), не може кваліфікуватися за ст. 152 КК України (пункт 1 постанови Вищого адміністративного суду від 30 травня 2008 р.). Те саме стосується ст. 153 КК України. Згідно з новою редакцією ст.ст. 152 та 153 КК України не надають вичерпного переліку дій, які б визначали факт зґвалтування чи сексуального насильства. Очевидно, згоду жертви, отриману обвинуваченим шляхом обману або зловживання довірою, не можна вважати добровільною. Інше вирішення питання суперечило б положенням чинного Цивільного кодексу України (ст. 230) і позбавило б його можливості уникнути кримінальної відповідальності за обман. При такому підході якщо не всі, то принаймні переважна більшість чоловічого населення України може бути без особливих складнощів притягнута до кримінальної відповідальності за зґвалтування.

Список використаних джерел

1. Чугуніков І. І. Система статевих злочинів за кримінальним законодавством України: проблеми вдосконалення. Сучасне кримінальне право України: наукові нариси: монографія / за ред. Н. А. Мирошніченко, Є. Л. Стрельцова. Одеса: Юридична література, 2017. С. 323–348.

2. Відкритий реєстр педофілів в Україні. Чи допоможе це запобігти злочинам по відношенню до дітей. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/vidkritij-rejestr-pedofiliv-v-ukrajini-chi-dopomozhe-tse-zapobihiti-zlochynam-povidnoshennju-do-ditej-2485536.html>.

3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від 6 грудня 2017 р. Голос України. 2018. № 6 (6761).